

Handreiking voor professionals: middelengebruik en huiselijk geweld

Signaleren, bespreken en samenwerken

Inleiding

Huiselijk geweld is een veelvoorkomend en ernstig maatschappelijk probleem. Het gaat hierbij om geweld in elke vorm wat gepleegd wordt door iemand uit de huiselijke of familiekring (zie [kader 1](#)). In Nederland werd in het afgelopen jaar 9 procent van de 16-plussers slachtoffer van één of meerdere vormen van huiselijk geweld (fysiek geweld, psychisch geweld, stalking door ex-partner en seksueel grensoverschrijdend gedrag), wat neerkomt op 1,3 miljoen personen [1].

Middelengebruik, met name alcohol- en/of drugsgebruik, komt daarbij regelmatig voor en staat in duidelijke relatie tot huiselijk geweld [2,3]. Omdat huiselijk geweld middelengebruik kan versterken en middelengebruik de kans op huiselijk geweld vergroot, is een geïntegreerde aanpak essentieel. Dit vraagt dat professionals die in hun werk met huiselijk geweld te maken kunnen krijgen, alert zijn op signalen van alcohol- en drugsgebruik en weten hoe zij dit tijdig kunnen signaleren, bespreken en doorverwijzen.

Andersom moeten professionals die betrokken zijn bij de preventie, vroegsignalering en behandeling van middelenproblematiek eveneens alert zijn op signalen van huiselijk geweld. Goede samenwerking binnen het netwerk is hierbij onmisbaar.

Deze factsheet bestaat uit twee delen:

- Deel 1 beschrijft achtergrondinformatie over de relatie tussen middelengebruik en huiselijk geweld.
- Deel 2 biedt handvatten voor een aanpak, inclusief versterking van de samenwerking binnen het netwerk.

Kader 1. Wat is huiselijk geweld?

Huiselijk geweld is geweld dat wordt gepleegd door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer. De term *huiselijk* verwijst naar de relatie tussen slachtoffer en pleger, bijvoorbeeld (ex-)partner, gezins- en familieleden en (huis-) vrienden, en niet naar de plaats waar het geweld plaatsvindt.

Huiselijk geweld kan fysiek, seksueel, psychisch en economisch van aard zijn en varieert sterk in de aard, ernst en omvang¹. Vormen van huiselijk geweld zijn onder meer: (ex-)partnergeweld, kindermishandeling, verbaal geweld, verwaarlozing, getuige zijn van huiselijk geweld, ouderenmishandeling, oudermishandeling (geweld van kinderen tegen ouders), geweld tussen broers/zussen, seksueel misbruik, eergerelateerd geweld, huwelijksdwang, huwelijksgevangenschap en vrouwelijke genitale verminking. (bron: [Factsheet huiselijk geweld.pdf](#))

1 Aard beschrijft wat het is, ernst beschrijft hoe erg het is en omvang beschrijft hoeveel ervan is. Inzicht in deze drie aspecten helpt om een volledig beeld te krijgen voor de probleemanalyse en inzet van een aanpak.

Deel 1: achtergrondinformatie over de relatie tussen middelengebruik en huiselijk geweld

Disclaimer: Er zijn geen Nederlandse registratiedata beschikbaar over de rol van alcohol- en/of drugsgebruik bij huiselijk geweld. De cijfers in deze factsheet zijn gebaseerd op internationale schattingen en moeten daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Alcohol en huiselijk geweld – kernfeiten

Alcoholgebruik en huiselijk geweld hangen sterk met elkaar samen [2]. Vrouwen van wie de partner regelmatig drinkt, melden ruim 2,55 keer vaker huiselijk geweld dan vrouwen van wie de partner niet drinkt [4]. Het risico neemt verder toe wanneer alcoholgebruik zowel frequent als problematisch is: hoe vaker en hoe meer iemand drinkt, hoe groter het risico op partnergeweld. Zo verhoogt frequenter en/of zwaarder alcoholgebruik het risico op partnergeweld door mannelijke plegers met 39 procent [5]. Mannen met een alcoholstoornis zijn tot zeven keer vaker betrokken bij huiselijk geweld dan mannen zonder zo'n stoornis [6].

In een Australische studie bleek dat 24 tot 54 procent van de huiselijk geweld-incidenten in politierapportages alcoholgerelateerd was [7]. Andere schattingen laten zien dat in 25 tot 50 procent van de incidenten van huiselijk geweld alcohol een rol speelt [8].

Alcoholgebruik is bovendien gerelateerd aan ernstigere vormen van geweld. Het gaat gepaard met meer agressie van de pleger en leidt vaker tot ernstigere verwondingen bij slachtoffers [9,10]. Bij vrouwelijke slachtoffers leidt dit vaker tot angst- en depressiesymptomen, en tot een verhoogde kans op het ontwikkelen van alcoholproblematiek [11,12].

Alcoholgebruik door ouders of verzorgers verhoogt eveneens het risico op kindermishandeling. Ouders of verzorgers met alcoholproblematiek zijn meer dan twee keer zo vaak betrokken bij kindermishandeling vergeleken met ouders zonder dergelijke problematiek [13]. Van alle gevallen van kindermishandeling kan 11,4 tot 14,6 procent worden toegeschreven aan alcoholgebruik van ouders [14]. Uit Australisch onderzoek blijkt daarnaast dat alcoholgebruik in

5 procent van alle meldingen bij de kinderbescherming als risicofactor wordt geregistreerd [15].

Ten slotte geldt dat kinderen die opgroeien met zowel huiselijk geweld als middelenmisbruik een substantieel verhoogd risico lopen op latere middelenafhankelijkheid, relationeel geweld, PTSS en depressie [16].

Drugs en huiselijk geweld - kernfeiten

Mannen met een stoornis in het gebruik van drugs zijn ongeveer 7 tot 8 keer vaker betrokken bij huiselijk geweld dan mannen zonder een dergelijke stoornis [6]. Mensen die in het voorgaande jaar drugs hebben gebruikt, hadden bovendien een drie keer zo hoog risico om betrokken te raken bij verschillende vormen van geweld, waaronder huiselijk geweld. Daarnaast blijkt dat deze relatie bij incidenten van huiselijk geweld sterker is dan bij andere vormen van geweld [17].

De associatie tussen drugsgebruik en huiselijk geweld is het vaakst aangetoond voor cocaïne en cannabis, en komt in diverse studies naar voren [18]. Daarnaast hebben kinderen die mishandeld zijn een aanzienlijk hoger risico om later in de volwassenheid een stoornis in het gebruik van drugs te ontwikkelen dan kinderen die niet mishandeld zijn [19].

De aard van de relatie tussen middelengebruik en huiselijk geweld

De effecten van alcohol kunnen direct bijdragen aan agressie [20] en impulsief gedrag [21,22]. Voor drugs is minder goed vastgesteld op welke manieren ze bijdragen aan geweld, waaronder huiselijk geweld [23,24,25,26]. Wel is bekend dat stimulerende middelen zoals cocaïne en amfetamine kunnen leiden tot stemmingswisselingen, agitatie en rusteloosheid [27]. Deze effecten kunnen daardoor indirect bijdragen aan agressie. Agressie en agitatie kunnen ook ontstaan door ontwenningverschijnselen bij stoornissen in middelengebruik [28].

Intieme terreur is een vorm van partnergeweld waarbij één partner systematisch geweld, dwang en controlerende gedragingen inzet om macht en controle over de ander te verkrijgen en te behouden. Wanneer er sprake is van intieme terreur, kan middelengebruik eveneens worden ingezet om controle en macht over de ander uit te oefenen [29]. Dit kan bijvoorbeeld wanneer een pleger het huiselijk geweld ontkent en beweert dat het slachtoffer het onder invloed verkeerd heeft waargenomen, of wanneer het onder invloed zijn van het slachtoffer door de pleger als excuus wordt gebruikt voor het gepleegde geweld [30].

Een ander voorbeeld is wanneer een pleger het slachtoffer stiekem middelen toedient, waardoor hij het slachtoffer kwetsbaarder maakt voor seksueel geweld, zoals bijvoorbeeld in de Franse serieverkrachtingszaak. Ook komt het voor dat een pleger de verslavingsbehandeling van het slachtoffer saboteert door ervoor te zorgen dat er alcohol of drugs in huis zijn.

Noodzaak van aandacht voor de rol van alcohol- en/of drugsgebruik in aanpak van huiselijk geweld

Het vroegsignaleren, bespreekbaar maken en (door) verwijzen bij (problematisch) middelengebruik kan huiselijk geweld voorkomen en de omvang en ernst ervan verminderen. Verschillende vormen van huiselijk geweld, zoals fysiek geweld binnen de partnerrelatie of psychologisch geweld tegen kinderen, zouden niet plaatsvinden wanneer er geen alcohol wordt gedronken [30]. Daarnaast neemt het aantal geweldsincidenten af wanneer er minder alcohol wordt gebruikt [3]. Dit laat zien dat het terugdringen van alcoholgebruik direct kan bijdragen aan het verminderen van geweld binnen gezinnen.

Verder weten we dat interventies die gericht zijn op het verminderen van alcoholgebruik of het behandelen van een alcoholstoornis kunnen leiden tot een afname van huiselijk geweld [31,32,33]. Dit laat zien dat behandeling van middelengebruik niet alleen de persoon die gebruikt zelf helpt, maar ook een beschermend effect heeft op het gezin.

Kortom, bovenstaande benadrukt zowel de noodzaak als de kansen om preventie en behandeling van middelengebruik als integraal onderdeel te beschouwen van de aanpak van huiselijk geweld. De **Visie Aanpak Huiselijk Geweld** biedt hiervoor een landelijk kader. Een samenhangende aanpak vergroot de kans op duurzaam herstel en veiligheid.

Deel 2: handvatten voor een aanpak

Visie aanpak huiselijk geweld

Sinds 2021 is er een landelijke visie, Gefaseerd samenwerken voor veiligheid [34] ontwikkeld voor alle professionals die werken met huiselijk geweld. Een belangrijk uitgangspunt is dat professionals in de aanpak ALTIJD de veiligheid van het slachtoffer centraal stellen. Ook professionals die met plegers werken, moeten aandacht hebben voor slachtofferveiligheid, zowel voor volwassenen als voor kinderen.

De aanpak bestaat uit verschillende onderdelen, waarbij eerst aandacht wordt besteed aan directe veiligheid, gevolgd door stabiele veiligheid en uiteindelijk werken aan herstel.

• Werken aan directe veiligheid

In deze fase is er sprake van acute onveiligheid. Dat betekent dat iemand in direct fysiek gevaar verkeert en dat de veiligheid de komende dagen niet kan worden gegarandeerd. Volg bij acute onveiligheid altijd de meldcode en de afgesproken route binnen jouw organisatie. Veilig Thuis speelt hierin een onmisbare rol. Professionals richten zich op het creëren van een onmiddellijk veilige situatie.

- *Voorbeelden van acute onveiligheid:* direct gevaar op fysiek geweld of ernstige verwondingen, escalatie onder invloed van alcohol/drugs, bedreiging met wapens, suïcide of moord, slachtoffer/kinderen durven niet thuis te blijven.
- *Voorbeelden van veiligheidsvoorwaarden:* acties gericht op het direct stoppen van gevaar: huisverbod, opvang, geen-contactafspraken, inzet politie/Veilig Thuis, tijdelijk scheiden van betrokkenen.

• Werken aan stabiele veiligheid

In deze fase is er aandacht voor structurele onveiligheid; het terugkerende patroon van onveiligheid en incidenten. Professionals brengen in kaart welke risicofactoren bijdragen aan het ontstaan en voortduren van huiselijk geweld. Wanneer middelengebruik een rol speelt, is het essentieel om middelenpreventie en verslavingszorg standaard onderdeel te maken van een integrale aanpak van huiselijk geweld.

- *Voorbeelden van structurele onveiligheid:* terugkerende ruzies en escalaties, intimidatie, controle of vernedering, patroon van middelengebruik dat spanning verhoogt, kinderen die herhaaldelijk geweld of spanning meemaken.
- *Voorbeelden van veiligheidsvoorwaarden:* Het bieden van structurele hulp: verslavingszorg, agressieregulatie, ondersteuning slachtoffer, heldere afspraken over communicatie en omgang, monitoring en samenwerking tussen ketenpartners.

• Werken aan herstel

In deze fase werken mensen aan persoonlijke groei en herstel. Het gaat om het opbouwen van een relatie zonder geweld en een leven zonder middelen. Ook in deze fase blijft voortdurende aandacht voor veiligheid noodzakelijk.

- *Voorbeelden van werken aan herstel:* werken aan traumaverwerking, opbouwen van een steunnetwerk, werken aan structuur en stabiliteit in het dagelijkse leven bijvoorbeeld werk of dagbesteding, opvoedondersteuning, financiële stabiliteit etc.

- *Voorbeelden van veiligheidsvoorwaarden:* vinger aan de pols houden door professionals, toegang tot snelle ondersteuning bij terugval in middelengebruik, oefenen van terugvalpreventiestrategieën, vasthouden van de netwerksamenwerking

In deze kenniskaart van Movisie over (ex-) partnergeweld vind je meer informatie over wat je als professional in deze verschillende fasen kunt doen.

Kader 2. Wettelijke kaders bij de aanpak

De Wet middelenonderzoek bij geweldplegers (WMG) geeft de politie de bevoegdheid om alcohol- en/of drugsonderzoek te doen wanneer er aanwijzingen zijn voor geweld onder invloed. Vaak is de politie als één van de eerste organisaties betrokken bij huiselijk geweld. Eerder nam de politie informatie over alcohol- en/of drugsgebruik niet altijd op in een proces-verbaal. Maar dankzij het "Besluit middelenonderzoek bij geweldsplegers", kan het Openbaar Ministerie wettelijk een zwaardere straf eisen als (te veel) alcohol- en/of drugsgebruik is vastgesteld. Bij vermoedens van alcohol- en/of drugsgebruik is het dan ook belangrijk dat de politie een blaastest (bij alcohol) of een speekseltest (bij drugs) afneemt.

In het risicotaxatie-instrument huiselijk geweld (de RiHG) die de hulpofficier van justitie gebruikt voor het afwegen van een tijdelijk huisverbod, wordt middelengebruik meegewogen als verzwarende omstandigheid. (bron: Geweld onder invloed van alcohol of drugs | Straffen en maatregelen | Rijksoverheid.nl).

Signaleren middelengebruik en huiselijk geweld

Bij een integrale aanpak zijn zowel professionals die een rol hebben in de aanpak van middelengebruik als professionals die betrokken zijn bij de aanpak van huiselijk geweld actief betrokken. Voor beide groepen professionals is het belangrijk elkaars werkveld (beter) te begrijpen, te weten welke rol zij kunnen vervullen en hoe ze kunnen samenwerken.

In de handleiding in gesprek over alcoholgebruik van het Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA) is een stappenplan beschreven om het gesprek aan te gaan over alcoholgebruik. Deze stappen zijn hieronder verder uitgewerkt voor (mogelijke) situaties waarin zowel huiselijk geweld als middelengebruik een rol spelen.

Ook zijn op de website van het SVA verschillende hulpmiddelen te vinden die goed kunnen worden ingezet: www.herkenalcoholproblematiek.nl.

1. Signaleren

Wanneer je in contact komt met mensen van wie bekend is dat zij (overmatig) middelen gebruiken, vraag dan altijd naar ervaringen van huiselijk geweld. Zijn er kinderen betrokken, voer dan ook de kindcheck uit als onderdeel van de meldcode.

Het omgekeerde geldt eveneens: wanneer je bij een gezin komt waar (mogelijk) sprake is van geweld, bespreek dan altijd het middelengebruik. Wees daarnaast alert op zowel directe als indirecte signalen die de urgentie vergroten om een gesprek aan te gaan.

Signalen van middelengebruik:

- Signalen van middelengebruik kunnen zichtbaar worden in zowel het gedrag van een persoon als in de staat van de leefomgeving. Denk aan gedragsveranderingen, veranderingen in uiterlijk, alcoholgeur, zichtbare flessen of attributen die passen bij middelengebruik, en schade in huis, zoals een kapotte deur of ruit.
- Slachtoffers en/of plegers kunnen uit zichzelf aangeven dat er sprake is van middelengebruik, of in hun gesprekken met jou als professional verwijzen naar situaties zoals uitgaan, een roes uitslapen of vergelijkbare omstandigheden.

Signalen van huiselijk geweld:

- Signalen van (ex-)partnergeweld bij slachtoffers kunnen onder meer bestaan uit het dragen van bedekkende kleding om verwondingen te verbergen; blauwe plekken, kneuzingen of (brand)wonden; een laag zelfbeeld; ontwijkend of onduidelijk antwoordgedrag bij vragen over het welzijn; het op het laatste moment afzeggen van afspraken; wegstaren bij oogcontact of schrikken bij aanraking; geen verklaring kunnen geven voor verwondingen of kapotte spullen; vaker naar de huisarts gaan; gebruik van slaap- en/of pijnstillers; en regelmatig gebruik van alcohol en/of drugs.
- Signalen van (ex-)partnergeweld bij plegers kunnen onder meer bestaan uit het de partner de schuld geven van eigen problemen; extreem jaloers of bezitterig gedrag; schelden of schreeuwen tegen de partner; weinig rekening houden met anderen; het slecht behandelen van huisdieren; geen verklaring kunnen geven voor kapotte spullen; plotseling langere tijd onbereikbaar zijn; regelmatig gebruik van alcohol en/of drugs; denken dat anderen tegen hem of haar zijn; snel geïrriteerd of ongeduldig reageren; en negatieve uitspraken over zichzelf of anderen.
- Signalen van kindermishandeling kunnen onder meer bestaan uit blauwe plekken, brandwonden of botbreuken; een groeiachterstand; een slecht onderhouden gebit; oververmoeidheid of honger; een depressieve, labiele of hyperactieve stemming; een negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen of faalangst; agressief gedrag of vernielzucht.

Voor een overzicht van signalen van alle vormen van huiselijk geweld, zie de signalenkaart van Kadera.

2. Beoordeel de veiligheid voordat je in gesprek gaat

Het is niet altijd veilig om rechtstreeks te vragen naar middelengebruik of huiselijk geweld. Neem daarom altijd eerst een moment om de veiligheid te beoordelen. Directe vragen kunnen risico's vergroten voor slachtoffers, kinderen of jou als professional. Het is daarom belangrijk om zowel voorafgaand aan als tijdens het gesprek alert te zijn op signalen van onveiligheid.

Bij huiselijk geweld is het aan te raden om met alle betrokkenen afzonderlijk in gesprek te gaan. Deel daarbij nooit met de ene partner wat de andere partner heeft verteld. Zo krijgt iedereen de gelegenheid om vrijuit te spreken, zonder angst voor represailles.

Stel jezelf de volgende vragen:

- Is de (mogelijke) plegger in de buurt of kan hij/zij meeluisteren?
- Is er sprake van spanning of intimidatie?
- Zijn er kinderen of anderen aanwezig?

Wanneer de veiligheid niet kan worden gegarandeerd, stel dan geen directe vragen. Stel het gesprek uit en organiseer een vervolcontact op een veilige locatie of via een collega. Als het thuis helemaal niet veilig kan worden besproken, kies dan een ander moment of een neutrale, veilig locatie voor een vervolggesprek, zoals op kantoor, bij de huisarts of op een andere neutrale plek.

Om toch een beeld te krijgen kun je overwegen om indirecte vragen te stellen (zie [kader 3](#)).

3. Bespreekbaar maken van middelengebruik en huiselijk geweld

Een gesprek over middelengebruik en/of huiselijk geweld start bij een niet-oordelende basishouding van professionals. Zowel middelengebruik als huiselijk geweld kan gepaard gaan met schuld- en schaamtegevoelens, waardoor het voor betrokkenen niet vanzelfsprekend is om erover te praten. Let erop dat iemand bij voorkeur niet onder invloed is op het moment dat je het gesprek voert. Is dat wel het geval, overweeg dan om het gesprek uit te stellen (zie [kader 4](#) voor aanvullende aandachtspunten).

Het gesprek over middelengebruik:

- Begin met een normaliserende zin om het gesprek over middelengebruik te openen. Bijvoorbeeld: 'In deze situatie/bij deze klachten vragen we altijd naar middelengebruik. Vraag vervolgens toestemming om door te vragen: 'Vindt u het goed als ik u iets vraag over uw alcohol- en drugsgebruik?'
- Wanneer iemand toestemming geeft om verder te vragen, kun je het gebruik van middelen systematisch verkennen door door te vragen naar welke middelen, hoe vaak, hoeveel, en in welke situaties iemand drinkt of gebruikt. Bijvoorbeeld: 'Kunt u wat vertellen over de momenten waarop u meestal drinkt of gebruikt?' Je kunt hier ook een aantal korte [screeningsvragen](#) voor gebruiken, zoals:
 - Hoe vaak drinkt u alcohol?
 - Hoeveel glazen drinkt u op een typische dag?
 - Hoe vaak dronk u in het afgelopen jaar 6 of meer glazen alcohol op één gelegenheid?
- Vraag in gesprekken met zowel plegers als slachtoffers naar middelengebruik, omdat bekend is dat middelengebruik onder slachtoffers óók hoog is.

Het gesprek over huiselijk geweld:

- Begin het gesprek bijvoorbeeld met vragen als: 'Mag ik vragen hoe u uw relatie met [partner/kind/familielid] zou omschrijven?' of 'Mag ik vragen hoe u de opvoeding ervaart?'. Verken de situatie verder door te vragen naar ruzies en conflicten, en of de opvoeding hen boven het hoofd groeit. Vragen als 'Kunt u mij vertellen hoe ruzies verlopen?', 'Bent u bang dat ruzies uit de hand lopen?', 'Wat gebeurt er als een ruzie uit de hand loopt?' en 'Wat doet u als de opvoeding u boven het hoofd groeit?' geven een beeld van de situatie. Je kunt hierbij ook voorbeelden noemen, zoals: wordt er geschreeuwd, met spullen gegooid, bedreigd, kwetsende opmerkingen gemaakt, vernederd, gekleineerd of geslagen?
- Ook het bespreken van de effecten van middelengebruik kan een ingang zijn om een beeld van de situatie te krijgen. Denk aan vragen als: 'Wat is het effect van het middelengebruik of de verslaving?', 'Leidt dit tot escalaties?', 'Hoe zien die escalaties eruit?' en 'Wat is het effect van het gebruik op de zorg voor de kinderen?'
- Gebruik taal die past bij de belevingswereld van mensen en stel indirecte vragen (zie kader 3). Voor veel cliënten is het makkelijker om te praten over ruzies die uit de hand lopen of opvoeding die boven het hoofd groeit dan over huiselijk geweld. De term huiselijk geweld wordt vaak vooral geassocieerd met ernstig fysiek geweld, waardoor andere vormen, zoals dreiging, verwaarlozing of psychisch geweld, gemakkelijk buiten beeld blijven [35].

Het kan gebeuren dat het gesprek niet goed van de grond komt. Je merkt bijvoorbeeld veel weerstand en ziet dat iemand het moeilijk vindt om erover te praten. Ook kan het gesprek spanningen oproepen. Ga op dat moment niet verder met doorvragen, maar vraag of je er op een later moment op mag terugkomen. Schakel vervolgens over op een neutraal onderwerp en rond het gesprek op een rustige manier af. Overleg daarna met een collega of met Veilig Thuis over passende vervolgstappen.

4. Informeren over middelengebruik en huiselijk geweld

Een belangrijk onderdeel van het gesprek is dat je mensen informeert over het verband tussen middelengebruik en het ontstaan van conflicten en huiselijk geweld.

- Vraag naar wat de cliënt zelf weet: 'Heb je weleens gedacht dat problemen met alcohol en/of drugsgebruik kunnen samenhangen met huiselijk geweld?'
- Vraag toestemming om hier meer over te vertellen. Leg vervolgens uit wat bekend is over de rol van middelengebruik bij huiselijk geweld en relatieproblemen en andersom. Gebruik daarbij de informatie uit deze handreiking en sluit aan bij de specifieke situatie van de cliënt.
- Informeer de cliënt ook, mits de veiligheid is gewaarborgd, dat je met Veilig Thuis overlegt wanneer er sprake is van huiselijk geweld.

Kader 3. Indirecte vragen

Gebruik indirecte vragen wanneer direct vragen niet veilig is of veel weerstand oproept. Dit zijn neutrale, minder confronterende vragen die helpen om een beeld te krijgen zonder risico te verhogen.

Voor huiselijk geweld:

- Hoe is de sfeer thuis de laatste tijd?
- Hoe verlopen spanningen of ruzies meestal bij jullie?
- Zijn er situaties waarin u zich zorgen maakt over hoe het thuis gaat?
- Hoe reageren de kinderen als er spanning is?

Voor middelengebruik:

- Hoe zien uw avonden of weekenden er meestal uit?
- Hoe ontspant u zich wanneer u stress heeft?
- Zijn er momenten waarop spanningen sneller oplopen?

5. (Door)verwijzen bij middelengebruik en huiselijk geweld

Voor zover bekend is er in Nederland nog geen gecombineerde interventie waarbinnen middelengebruik en huiselijk geweld tegelijkertijd worden aanpakt. Wel beschikken beide expertisegebieden over een breed aanbod aan interventies en mogelijkheden voor ondersteuning, hulp en behandeling. Het aanbod varieert van laagdrempelige, kortdurende interventies tot meer intensieve behandeltrajecten. Vergeet hierbij ook niet de KOPP/ KOV ondersteuning voor kinderen in het gezin. Ten slotte is er ook hulpaanbod beschikbaar voor professionals en naasten.

Wanneer deze hulp, ondersteuning en/of behandeling niet in jouw expertisegebied valt, kun je (door)verwijzen. Zorg ervoor dat (door)verwijzen zorgvuldig gebeurt en dat je altijd rekening houdt met de aandachtspunten die in kader 4 worden beschreven. Het is belangrijk dat je als professional weet naar wie en naar welk hulpaanbod je kunt (door)verwijzen. Het opstellen van een sociale kaart van aanbieders en contactpersonen in het lokale werkveld kan hierbij helpen. Ook Veilig Thuis en lokale (wijk)teams kunnen hierin ondersteunen.

Ten slotte is het belangrijk dat aanbieders integraal samenwerken als netwerkpartners en dat duidelijk is bij wie de regie ligt (zie kader 5). Meer informatie is te vinden in het Kompas: Handvatten voor implementatie van netwerksamenwerking in acht stappen.

Specifiek bij huiselijk geweld

Denk eraan dat je als professional bij signalen van huiselijk geweld altijd de stappen van de meldcode doorloopt. Gebruik het afwegingskader om te beoordelen of er sprake is van acute en/of structurele onveiligheid. Je kunt altijd advies vragen bij Veilig Thuis, ook wanneer dit niet direct leidt tot een melding.

Bij acute en structurele onveiligheid doe je een melding bij Veilig Thuis. Zij beoordelen de veiligheid en de mate van ernst en stellen vervolgens veiligheidsvoorwaarden op en zorgen ervoor dat passende hulp wordt ingeschakeld.

Bij huiselijk geweld is een aanpak die zich uitsluitend richt op risicofactoren, zoals middelengebruik, niet voldoende. Er moet, bij voorkeur gelijktijdig, ook

aandacht zijn voor de dynamiek van huiselijk geweld en voor het versterken van beschermende factoren (werken aan stabiele veiligheid en werken aan herstel).

Kader 4. Aandachtspunten bij in gesprek gaan en (door)verwijzen

Als er sprake is van middelengebruik en/of huiselijk geweld probeer dan zoveel mogelijk aan te sluiten bij je cliënt door ruimte te maken voor diens verhaal, tempo en beleving. Dit creëert veiligheid en vertrouwen, waardoor mensen eerder open durven te zijn. Bij (door)verwijzing draagt dit er bovendien aan bij dat de ondersteuning niet wordt ervaren als iets dat wordt opgelegd.

- Geef duidelijk aan wanneer je wilt (door)verwijzen en leg transparant uit waarom je dit voorstelt en wat de mogelijke voordelen zijn.
- Een cultuursensitieve benadering helpt om rekening te houden met normen, waarden en communicatievoorkeuren die het voor mensen makkelijker kunnen maken om hulp, ondersteuning en/of behandeling te accepteren.
- Een stresssensitieve benadering helpt om rekening te houden met de invloed van stress op gedrag en biedt ondersteuning die stress verlaagt en de regie van mensen vergroot.
- Wees alert op de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking (LVB). Dit kan ervoor zorgen dat je niet goed begrepen wordt en je je gespreksvaardigheden moet aanpassen. Gebruik hierbij de signalenkaart en tips voor communicatie uit: Signalenkaart LVB voor de huisartsenpraktijk - Landelijk Kenniscentrum LVB.
- Probeer tenslotte altijd expliciete toestemming (consent) te krijgen voordat je verwijst. Voor het melden bij Veilig Thuis is het *niet* nodig om expliciete toestemming te krijgen. Wel is het belangrijk om hierover het gesprek met betrokkenen te voeren. Doe dit alleen als niemands veiligheid in gevaar is of komt.

Kader 5. Casusregie indien mogelijk bij 1 partij

Een risico bij het betrekken van nieuwe hulpverleners is dat de hulp, ondersteuning en/of behandeling gefragmenteerd raakt, waardoor plegers en slachtoffers regelmatig opnieuw hun verhaal moeten doen. Zorg er daarom voor dat de casusregie bij één partij ligt [3]. Leg alle informatie, gemaakte afspraken en ingezette hulp en ondersteuning zorgvuldig vast, en zorg voor centrale afstemming tussen betrokken professionals (zie ook [6. Documentatie en vervolg](#)).

Verwijsmogelijkheden middelengebruik:

- Neem contact op met de regionale instelling voor verslavingszorg (IVZ). Deze instellingen bieden een breed aanbod aan hulp, ondersteuning en behandeling, variërend in intensiteit. Voorbeelden zijn preventieve adviesgesprekken, motiverende gespreksvoering, ondersteuning voor KOPP/KOV (Kinderen van Ouders met Psychische problemen/ Kinderen van Ouders met Verslavingsproblemen) en ondersteuning voor naasten. Bij de preventieafdeling van de regionale IVZ kun je bovendien terecht voor deskundigheidsbevordering en laagdrempelig advies. Via [deze kaart](#) vind je de instellingen en hun werkgebied. Lees in het basispakket meer over wat de IVZ voor gemeenten kan betekenen en wat het aanbod omvat: [Verslavingspreventie-basispakket-versie-september-2024.pdf](#).
- Gebruik de toolkit 'Samen beslissen bij problematisch alcoholgebruik': [Toolkit Samen beslissen bij problematisch alcoholgebruik - Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek \(SVA\)](#).
- Zelfhulp, dit is gratis, anoniem en zelf door de cliënt te volgen: [Alcohol | Thuisarts](#), [Alles over drinken - De website voor een gezonder leven met minder alcohol | Alles Over Drinken](#), [IkPas](#), [Zelfstandig minderen/stoppen | Jellinek](#).

Wanneer er sprake is van problematisch middelengebruik en/of stoornis in het gebruik van alcohol- en of drugs, kijk dan ook naar intensieve behandel- en begeleidingstrajecten, zoals:

- Online digitale poli's: [Online behandeling bij een digitale poli | Alles Over Drinken](#).

- Kaart met regionale instellingen voor verslavingszorg: [Hulp in de buurt - AlcoholInfo](#).
- Zelfhulpgroepen: [Home - AA Nederland](#) en [Narcotics Anonymous Nederland](#).

Er is ook aanbod voor naasten:

- Training voor naasten ([CRAFT](#)): dit is een training voor naasten die vanuit verschillende instellingen van verslavingszorg worden aangeboden.
- Overzicht van verschillende hulpmiddelen voor naasten: [Hulpaanbod voor naasten - Expertisecentrum Alcohol](#) en [Hulp voor naasten | Alles Over Drinken](#).
- Zelfhulpgroepen: [Home - Al-Anon Familie Groepen](#).

Verwijzingen huiselijk geweld:

- Neem (anoniem) contact op met Veilig Thuis voor informatie, advies of een melding: [Veilig Thuis](#).
- In sommige regio's biedt Filomena hulp aan mensen die te maken hebben met situaties van (ex-) partnergeweld of kindermishandeling: [www.filomena.nl](#).
- Slachtoffers, specifiek vrouwen die te maken hebben (gehad) met partnergeweld kunnen terecht bij [www.safewomen.nl](#).
- Slachtoffers, omstanders en naasten van geweld en afhankelijkheidsrelaties kunnen (anoniem) terecht bij de chat van [FIER Chat met Fier - Fier](#).
- Slachtoffers van huiselijk geweld kunnen contact opnemen met de [vrouwenopvang en/of mannenopvang](#) in hun regio.
- Slachtoffers van seksueel geweld kunnen contact opnemen met het centrum voor seksueel geweld: [Home - Centrum Seksueel Geweld](#).
- Er zijn ook supportgroepen voor plegers van huiselijk geweld. Voor meer informatie: [Supportgroepen NL](#).

6. Documentatie en vervolg

Heldere documentatie is belangrijk voor zowel collega's als ketenpartners. Dit is extra relevant bij een integrale aanpak waarbij meerdere aanbieders en professionals betrokken zijn. Hieronder staan enkele voorbeelden van informatie die je in de documentatie vastlegt of kunt opvolgen:

- Leg objectief vast welke signalen of zorgen er zijn rondom alcohol- en/of drugsgebruik en veiligheid. Denk hierbij aan iedereen in het gezin: pleger, slachtoffer en kinderen.
- Noteer wat er tijdens het gesprek is besproken, welke vragen zijn gesteld en welke antwoorden zijn gegeven.
- Bespreek signalen, risico's en mogelijke vervolgstappen met een collega om te zorgen voor een zorgvuldige afweging.
- Documenteer gemaakte afspraken, eventuele veiligheidsmaatregelen en (door)verwijzingen en wie waarvoor verantwoordelijk is.
- Blijf alcohol- en/of drugsgebruik actief signaleren, bespreekbaar maken en verwijst door wanneer dat nodig is.

- Laat het thema veiligheid terugkomen en maak dit zo concreet mogelijk: wat gebeurt er, wie doet wat met welk gevolg?
- Overweeg en noteer of vervolcontact of aanvullende ondersteuning nodig is, zoals een (door)verwijzing naar een IVZ, of overleg dit met ketenpartners of de casemanager.

Tot slot

Alcohol- en/of drugsgebruik zijn belangrijke risicofactoren voor huiselijk geweld en vragen om een integrale aanpak. Door middelengebruik en huiselijk geweld vroegtijdig te signaleren, bespreekbaar te maken en door sterke netwerksamenwerking voor (door)verwijzing, kunnen we slachtofferschap verminderen en gezondheid en veiligheid duurzaam vergroten. Daarnaast is het belangrijk om in preventie en ondersteuning niet alleen risicofactoren te verminderen, maar ook te investeren in het versterken van beschermende factoren en in herstel.

- 1] Centraal Bureau voor de statistiek (z.d.). Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2024. Geraadpleegd van: [Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2024 | CBS](#).
- 2] Cafferky, B. M., Mendez, M., Anderson, J. R., & Stith, S. M. (2018). Substance use and intimate partner violence: a meta-analytic review. *Psychology of Violence, 8*(1), 110.
- 3] Steketee, M., Tierolf, B., Lünemann, K., Lünemann, M. (2020). Kwestie van lange adem. Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen? Verwey-Jonker. Geraadpleegd van: [216037_Kwestie_van_lange_adem-WEB.pdf](#).
- 4] Greene, M. C., Heise, L., Musci, R. J., Wirtz, A. L., Johnson, R., Leoutsakos, J. M., ... & Tol, W. A. (2021). Improving estimation of the association between alcohol use and intimate partner violence in low-income and middle-income countries. *Injury prevention, 27*(3), 221-226.
- 5] Willoughby, B., Smit, K., Wilson, I. M., Gilchrist, G., Hopkins, C., Tanyos, A., ... & Laslett, A. M. (2025). Understanding the Intersection Between Men's Alcohol Use, Masculinity and Perpetration of Intimate Partner Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse, 15*248380251383937.
- 6] Yu, R., Nevado-Holgado, A. J., Molero, Y., D'Onofrio, B. M., Larsson, H., Howard, L. M., & Fazel, S. (2019). Mental disorders and intimate partner violence perpetrated by men towards women: A Swedish population-based longitudinal study. *PLoS medicine, 16*(12), e1002995.
- 7] Mayshak, R., Curtis, A., Coomber, K., Tonner, L., Walker, A., Hyder, S., ... & Miller, P. (2022). Alcohol-involved family and domestic violence reported to police in Australia. *Journal of interpersonal violence, 37*(3-4), NP1658-NP1685.
- 8] Leonard, K. (2001). Domestic violence and alcohol: what is known and what do we need to know to encourage environmental interventions? *Journal of Substance Use, 6*(4), 235-247.
- 9] Graham, K., Bernards, S., Wilsnack, S. C., & Gmel, G. (2011). Alcohol may not cause partner violence but it seems to make it worse: A cross national comparison of the relationship between alcohol and severity of partner violence. *Journal of interpersonal violence, 26*(8), 1503-1523.
- 10] McKinney, C. M., Caetano, R., Rodriguez, L. A., & Okoro, N. (2010). Does alcohol involvement increase the severity of intimate partner violence? *Alcoholism: clinical and experimental research, 34*(4), 655-658.
- 11] Callinan, S., Rankin, G., Room, R., Stanesby, O., Rao, G., Waleewong, O., ... & Laslett, A. M. (2019). Harms from a partner's drinking: an international study on adverse effects and reduced quality of life for women. *The American journal of drug and alcohol abuse, 45*(2), 170-178.
- 12] Devries, K. M., Child, J. C., Bacchus, L. J., Mak, J., Falder, G., Graham, K., ... & Heise, L. (2014). Intimate partner violence victimization and alcohol consumption in women: A systematic review and meta-analysis. *Addiction, 109*(3), 379-391.
- 13] Leung, J. Y. Y., Parker, K., Lin, E. Y., & Huckle, T. (2025). The association of parental or caregiver alcohol use with child maltreatment: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Addiction*.
- 14] Huckle, T., & Romeo, J. S. (2023). Estimating child maltreatment cases that could be alcohol-attributable in New Zealand. *Addiction, 118*(4), 669-677.
- 15] Smit, K., Rintala, J., Riordan, B., Lee, K., & Laslett, A. M. (2025). Parental alcohol use and the level of child protection response in Australia (2012-21). *Addiction, 120*(2), 347-357.
- 16] Kilpatrick, D. G., Ruggiero, K. J., Acierno, R., Saunders, B. E., Resnick, H. S., & Best, C. L. (2003). Violence and risk of PTSD, major depression, substance abuse/dependence, and comorbidity: results from the National Survey of Adolescents. *Journal of consulting and clinical psychology, 71*(4), 692.
- 17] Coomber, K., Mayshak, R., Likhaitzky, P., Curtis, A., Walker, A., Hyder, S., & Miller, P. (2021). The role of illicit drug use in family and domestic violence in Australia. *Journal of interpersonal violence, 36*(15-16), NP8247-NP8267.
- 18] Choenni, V., Hammink, A., & van de Mheen, D. (2017). Association between substance use and the perpetration of family violence in industrialized countries: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse, 18*(1), 37-50.
- 19] Tonmyr, L., Thornton, T., Draca, J., & Wekerle, C. (2010). A review of childhood maltreatment and adolescent substance use relationship. *Current Psychiatry Reviews, 6*(3), 223-234.
- 20] Bushman, B. J., & Cooper, H. M. (1990). Effects of alcohol on human aggression: An integrative research review. *Psychological bulletin, 107*(3), 341.
- 21] De Wit, H. (2009). Impulsivity as a determinant and consequence of drug use: a review of underlying processes. *Addiction biology, 14*(1), 22-31.
- 22] Chermack, S. T., & Taylor, S. P. (1995). Alcohol and human physical aggression: pharmacological versus expectancy effects. *Journal of studies on alcohol, 56*(4), 449-456.
- 23] Boles, S. M., & Miotto, K. (2003). Substance abuse and violence: A review of the literature. *Aggression and violent behavior, 8*(2), 155-174.
- 24] Ramaekers, J.G., Verkes, R.J., van Amsterdam, J.G.C., van de Brink, W., Goudriaan, A.E., Kuypers, K.P.C., Arends, R., Schellekens, A.F.A. (2016). Middelengebruik en geweld. Een literatuurstudie naar de relatie tussen alcohol, drugs en geweld. Geraadpleegd van: [Middelengebruik en geweld](#).
- 25] Sayrafizadeh, N., Ledwos, N., Husain, M. I., & Castle, D. J. (2024). Aggressive behaviours associated with MDMA and psychedelics: a narrative review. *Acta neuropsychiatrica, 1*-13.
- 26] van Amsterdam, J., & van den Brink, W. (2023). Combined use of cocaine and alcohol: A violent cocktail? A systematic review. *Journal of forensic and legal medicine, 100*, 102597.
- 27] Parrott, A. C. (2015). Why all stimulant drugs are damaging to recreational users: an empirical overview and psychobiological explanation. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental, 30*(4), 213-224.
- 28] Hoaken, P. N., & Stewart, S. H. (2003). Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior. *Addictive behaviors, 28*(9), 1533-1554.
- 29] Mathew, S. R., Anil, B. A., & John, J. (2021). Coercion in substance use: A systematic review. *Biomedical Science, 4*(2), 1045-1049.
- 30] Ten Have, M., De Graaf, R., Van Weeghel, J., & Van Dorsselaer, S. (2014). The association between common mental disorders and violence: to what extent is it influenced by prior victimization, negative life events and low levels of social support? *Psychological medicine, 44*(7), 1485-1498.
- 31] Murray, L. K., Kane, J. C., Glass, N., Skavenski van Wyk, S., Melendez, F., Paul, R., ... & Bolton, P. (2020). Effectiveness of the Common Elements Treatment Approach (CETA) in reducing intimate partner violence and hazardous alcohol use in Zambia (VATU): A randomized controlled trial. *PLoS medicine, 17*(4), e1003056.
- 32] Klostermann, K. C., & Fals-Stewart, W. (2006). Intimate partner violence and alcohol use: Exploring the role of drinking in partner violence and its implications for intervention. *Aggression and violent behavior, 11*(6), 587-597.
- 33] Brem, M. J., Shorey, R. C., Ramsey, S. E., & Stuart, G. L. (2023). Randomized clinical trial of a brief alcohol intervention as an adjunct to batterer intervention for women arrested for domestic violence. *Psychosocial Intervention, 32*(2), 79.
- 34] Arum, van S. & Vogtlander, L. (2021). Visie gefaseerd samen werken aan veiligheid. Gedownload van <https://vng.nl/sites/default/files/2021-01/20210125-visie-gefaseerd-samenwerken-aan-veiligheid-def.pdf>. Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).
- 35] Drijfhout, R. & Westerveld, N. (2024). Movisie. Geraadpleegd van: [De dynamiek van huiselijk geweld in beeld | Movisie](#).

Colofon

Auteurs: Desirée Spronk, Trimbos-instituut & Nelleke Westerveld, Movisie
Met dank aan: Masha Spits (Verslavingskunde Nederland), Dagmar Lips (Jellinek), Jitske Hoogervorst (Brijder), Tamarah de Jong (Trimbos-instituut), Carmen Voogt (Trimbos-instituut), Marjan Möhle (Trimbos-instituut), Saskia Daru (Movisie)
Artikelnummer: TRI-65-091
Vormgeving: The Creative Hub
Beeld: Gettyimages.nl

© 2026, Trimbos-instituut, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze opgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

